

ОМАРОВА А. А.,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
стипендіатка Британської Академії
(*Уорікський університет*),
доцентка кафедри історії держави
і права України і зарубіжних країн
(*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*)

УДК 340.15:[341.231.14-053.2:341.24](477)“1989”
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.5>

ПІДГОТОВКА КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ ТА УЧАСТЬ У НІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ

У статті розглянуто процес підготовки тексту Конвенції ООН про права дитини, який тривав з 1979 р. по 1989 р. Встановлено, що робота над проектом Конвенції розпочалася зі звернення постійного представника Польщі при відділенні ООН у Женеві на ім'я голови відділу прав людини ООН з пропозицією створити конвенцію, присвячену правам дитини. Польський проект був взятий за основу, проте кінцевий варіант Конвенції суттєво відрізняється від нього. До підготовки проекту Конвенції були запрошені держави – члени ООН і компетентні спеціалізовані установи, регіональні міжурядові й неурядові організації. Докладно вивчити процес розробки Конвенції дозволив аналіз звітів засідань робочих груп за кожен із цих 10 років, оскільки вони містять перелік членів засідань робочих груп, хронологічну дискусію обговорюваних положень проекту Конвенції, зауваження і пропозиції всіх учасників засідань. Ретельне дослідження кожного зі звітів окремо дало можливість побачити, які саме положення Конвенції були дискусійними на етапі обговорення, зрозуміти логіку учасників засідань робочих груп при внесенні певних зауважень або пропозицій. Крім аналізу загальної дискусії щодо положень проекту Конвенції, проаналізовано внесок делегації Української РСР у формування положень Конвенції. Вивчення за звітами робочих груп учасників засідань сприяло виокремленню тих засідань, в яких брала участь делегація Української РСР. Зроблено висновок, що найбільшу активність делегація Української РСР проявляла під час обговорення положень щодо турботи батьків, нерозлучення дитини з батьками, захисту дитини від зловживання з боку тих, кому доручено піклування про неї, та вищої освіти. Одночасно з діяльністю делегації Української РСР на засіданнях робочої групи з підготовки тексту проекту Конвенції проаналізовано її участь на засіданнях комісії ООН з прав людини при розгляді проекту Конвенції.

Ключові слова: міжнародна діяльність Української РСР, комісія ООН з прав людини, міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини, процес розробки Конвенції ООН про права дитини, робоча група.

Omarova A. A. Preparation of the UN Convention on the Rights of the Child and the participation of the Ukrainian delegation in it

The article examines the process of preparing the text of the UN Convention on the Rights of the Child, which lasted from 1979 to 1989. It has been established that work on the draft Convention began with an appeal by the permanent representative

of Poland at the UN branch in Geneva to the head of the UN human rights department with a proposal to create a convention dedicated to children's rights. The Polish project was taken as a basis, but the final version of the Convention differs significantly from it. UN member states and competent specialized institutions, regional intergovernmental and non-governmental organizations were invited to prepare the draft Convention. The analysis of the working group meetings' reports for each of these 10 years made it possible to study in detail the process of developing the Convention, as they contain a list of members of working group meetings, a chronological discussion of the discussed provisions of the draft Convention, comments and suggestions of all meeting participants. A careful study of each of the reports separately made it possible to see which provisions of the Convention were debatable at the discussion stage, to understand the logic of the participants of the working group meetings when making certain comments or suggestions. In addition to the analysis of the general discussion regarding the provisions of the draft Convention, the contribution of the delegation of the Ukrainian SSR to the formation of the provisions of the Convention was analysed. The study of the working groups' reports of the meeting participants contributed to the identification of those meetings in which the delegation of the Ukrainian SSR participated. It was concluded that the delegation of the Ukrainian SSR showed the greatest activity during the discussion of the provisions on parental care, non-separation of the child from the parents, protection of the child from abuse by those who are entrusted with taking care of it, and higher education. Simultaneously with the activities of the delegation of the Ukrainian SSR at the meetings of the working group on the preparation of the text of the draft Convention, its participation in the meetings of the UN Commission on Human Rights during the consideration of the draft Convention was analysed.

Key words: *international activity of the Ukrainian SSR, the UN Commission on Human Rights, international legal standards for the protection of children's rights, the process of developing the UN Convention on the Rights of the Child, the working group.*

Вступ. Нині Україна перебуває на етапі реформування свого законодавства, у тому числі того, що стосується прав дитини. На сьогодні вчиняються певні кроки з імплементації міжнародно-правових стандартів захисту прав дитини, більшість яких закріплена в Конвенції ООН про права дитини. Як відомо, цей надважливий документ прийнято у 1989 р., тобто відзначається тридцять п'ять річниця. Виходячи з цього, вважаємо за необхідне звернутися до процесу прийняття цього міжнародного акта про захист дітей та участі у цьому процесі України.

Різними аспектами прав дитини займалися такі вітчизняні науковці, як О. І. Анатольєва, Б. І. Андрусишин, О. І. Вінгловська, І. В. Волошина, А. М. Гуз, Н. М. Крестовська, О. М. Кудрявцева, Я. П. Мальована, Л. Р. Наливайко, Н. М. Опольська, Н. В. Ортинська, К. В. Степаненко, О. В. Темченко, І. В. Цибуліна, О. В. Шевченко-Бітенська та ін.

Серед зарубіжних вчених слід згадати С. Ф. М. Аренд (S. M. F. Arend), А. Бен-Ариє (A. Ben-Arieh), Р. Бехбудова (R. Behbudov), Л. Бланчфілд (L. Blanchfield), Дж. Ван Бюрен (G. Van Bueren), Є. Верхеллен (Eugeen Verhellen), Х. Кошер (H. Kosher), Л. Ліндквіст (L. Lindkvist), П. С. Фасс (P. S. Fass), Й. Хендельсман (Y. Hendelsman) та ін.

Однак на цей час, на жаль, відсутні комплексні історико-правові дослідження процесу прийняття Конвенції ООН про права дитини, а також участі України у ньому.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення процесу прийняття Конвенції ООН про права дитини, а також з'ясування ролі України і її внеску.

Результати дослідження. У середині 70-х рр. ХХ ст. міжнародне співтовариство усвідомило, що, незважаючи на всі зусилля, занадто багато дітей, особливо в країнах, що

розвиваються, недоїдають, не мають доступу до належних медичних послуг, не отримують базової освітньої підготовки і позбавлені елементарних зручностей життя. З огляду на це в 1976 р. Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято рішення проголосити 1979 р. Міжнародним роком дитини, присвятивши це двадцятій річниці Декларації прав дитини (1959) [3]. Своєю резолюцією ГА ООН закликала уряди посилити їх зусилля на державному й суспільному рівнях, щоб забезпечити стійке покращення добробуту дітей, приділяючи особливу увагу тим, хто перебуває в найбільш вразливих та особливо неблагополучних групах.

Зокрема, постійний представник Польщі при відділенні ООН в Женеві А. Лопатка 17 січня 1978 р. звернувся з листом на ім'я голови відділу прав людини ООН з пропозицією розроблення конвенції прав дитини [6, с. 31]. Як уже відзначалося, саме він 7 лютого 1978 р. вніс проєкт Конвенції про права дитини на розгляд до комісії ООН з прав людини. Принагідно додати, що польський варіант Конвенції складався з 18 статей і був достатньо прогресивним. На підтвердження вкажемо, що деякі його приписи увійшли в майбутній текст Конвенції прав дитини 1989 р. Однак варто наголосити на тому, що, по-перше, певні його положення були ідентичні нормам Декларації прав дитини 1959 р., по-друге, він не містить деякі, на нашу думку, надважливі приписи. Йдеться передусім про визначення поняття «дитина» (наприклад, вік, з якого та до досягнення якого людина вважається дитиною).

Продовжуючи висвітлення питання, додамо, що під час тридцять п'ятої сесії Комісії з прав людини, присвяченої у тому числі й підготовці проєкту Конвенції, за пропозицією уряду Польщі створена робоча група відкритого складу, до якої входили і представники Української РСР. Увесь процес опрацювання тексту Конвенції розтягнувся на 10 років, а саме з 1979 р. по 1989 р. Перші дві щорічні доповіді робочої групи не містили переліку учасників групи. Крім того, у 1979 р. [8] робоча група без особливих дискусій прийняла перші три абзаци преамбули проєкту конвенції.

У 1980 р. у ході загальної дискусії на зустрічі робочої групи [7] обговорювалися абзаци преамбули, питання визначення поняття «дитина» і вікові межі цього поняття. Достатньо цікавими слід визнати зауваження країн [20] щодо ст. 1, а саме визначення поняття дитина. Так, представники Австрії, Мадагаскару й Малаві висловилися за чітке визначення віку, з якого і до досягнення якого людина вважається дитиною. У свою чергу, представник Барбадосу поставив важливі питання: чи вважається за певних обставин дитиною плід або ембріон, чи може бути здійснене переривання ембріону без вчинення правопорушення і чи був ембріон людським життям?

Нагадаємо, що в польському проєкті у визначенні поняття «дитина» були відсутні вікові межі. З огляду на це вказане питання було підняте на засіданні робочої групи у 1980 р. Якщо стосовно моменту, з якого починається дитинство, вдалося досягти консенсусу, то щодо віку, до якого людина вважається дитиною, робоча група на своїх засіданнях у 1980 р. не змогла дійти згоди. Зрештою, робоча група у 1980 р. прийняла ч. 4–9 преамбули, а також ст. 1 (дитина, її вік) і ст. 2 (право на ім'я і громадянство).

У 1981 р. робота над проєктом документа була продовжена. Учасниками цієї робочої групи [9] були представники Аргентини, Австралії, Бразилії, Болгарії, Білоруської РСР, Данії, Єгипту, Заїру, Індії, Ірландії, Італії, Канади, Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Куби, Нідерландів, Норвегії, Пакистану, Польщі, Португалії, Святого Престолу, СРСР, США, Туреччини, Франції, ФРГ, Філіппін, Югославії, а також міжнародних і неурядових організацій.

На сесіях робочої групи у 1981 р. обговорювалися питання відповідальності батьків за виховання дітей, а також поняття «найкращі інтереси дитини», право дитини висловлювати свою думку, права й обов'язки батьків, шкідливий вплив мас-медіа на психіку й моральний розвиток дитини.

Найбільш дискутувалися інтереси дитини й право на висловлення дитиною своєї думки. На переконання У. Кілкеллі [4, с. 219], дана стаття має ключове значення для прийняття рішень у сфері охорони здоров'я щодо дітей у двох аспектах: перший стосується участі дитини в прийнятті рішень щодо її індивідуального лікування, а другий вимагає

врахування поглядів дітей у політиці охорони здоров'я й плануванні, наданні і вдосконаленні медичних послуг.

Згідно із звітом робочої групи у 1981 р. були прийняті абз. 2 ст. 2 (право на ім'я і громадянство), а також ст. 3–8 (найкраще забезпечення інтересів дитини, недискримінація, забезпечення державами реалізації визнаних прав, турбота батьків і нерозлучення дитини з батьками, право висловлювати свою думку, відповідальність батьків й опікунів за виховання дитини).

Плідними були засідання робочої групи й у 1982 р. [10] У засіданнях робочої групи взяли участь представники Австралії, Аргентини, Білоруської РСР, Болгарії, Бразилії, Данії, Індії, Італії, Канади, Китаю, Колумбії, Куби, НДР, Норвегії, Нідерландів, Польщі, Святого Престолу, Сенегалу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Філіппін, Франції, ФРГ, Швейцарії, Швеції, Японії та Югославії, а також міжнародних і неурядових організацій. Обговорювалися питання розмежування дітей за віком, впливу мас-медіа на психіку і моральний розвиток дитини, жорстокого поводження з дітьми, становища дітей, які перебувають під патронатним вихованням, міждержавного усиновлення й проблеми дітей-біженців. Найбільша дискусія точилася навколо питання впливу мас-медіа на психіку й моральний розвиток дитини (ст. 9).

Результатом дискусій на засіданнях робочої групи з підготовки проекту Конвенції прав дитини у 1982 р. стало прийняття ч. 2 ст.6 (турбота батьків, не розлучення дитини з батьками), ст. 10 (особливий захист дітей, що не мають батьків), ст. 11 (усиновлення), ч. 1 ст. 12 (неповноцінна дитина).

На засіданнях робочої групи з підготовки проекту конвенції прав дитини у 1983 р. [11] брали участь представники Австралії, Алжиру, Аргентини, Бангладешу, Бельгії, Бразилії, Венесуели, Данії, Ісламської Республіки Іран, Італії, Індії, Канади, Китаю, Коста-Ріки, Куби, Марокко, Нідерландів, Нікарагуа, Норвегії, Пакистану, Перу, Польщі, Святого Престолу, Сенегалу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Української РСР, Фінляндії, Франції, ФРГ, Швейцарії, Швеції, Югославії, Японії, а також міжнародних і неурядових організацій. Згідно з наявною інформацією упродовж 1983 р. обговорювалися питання розлучення/возз'єднання членів сім'ї, незаконного викрадення дітей, прав дитини на свободу думки, совісті й релігії, на доступ до релігійної освіти, а також засоби забезпечення реалізації права дитини-інваліда на повноцінне життя.

Принагідно додати, що найбільш жваве обговорення викликали статті 6 і 7. Наприклад, під час дискусії щодо ч. 4 ст. 6 (турбота батьків, нерозлучення дитини з батьками) представник Української РСР запропонував, якщо конкретна згадка про права, уже охоплені Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, не була вилучена з пропозиції представника США, включити як пункт ст. 6 наступний текст: «Вищезгадані права не підлягають жодним обмеженням, крім тих, які передбачені законом, необхідним для захисту національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я чи моралі або прав і свободи інших осіб». При обговоренні було зазначено, що формулювання цього пункту ідентичне тексту Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Після тривалих диспутів на засіданнях робочої групи у 1983 р. були прийняті ч. 3–4 ст. 6 (турбота батьків/нерозлучення дитини з батьками), частину ст. 6-біс (возз'єднання сім'ї/контакти з батьками), ст. 6-тер (незаконне переміщення та неповернення дітей) і ч. 2–4 ст. 12 (неповноцінна дитина) проекту Конвенції.

У 1984 р. [12] на засіданнях робочої групи взяли участь представники Австралії, Аргентини, Болгарії, Бразилії, Венесуели, Греції, Данії, Індії, Ісламської Республіки Іран, Іспанії, Італії, Канади, Кіпру, Китаю, Куби, Лівану, Марокко, НДР, Нідерландів, Норвегії, Перу, Польщі, Святого Престолу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Української РСР, Фінляндії, Франції, ФРН, Швейцарії, Швеції, Японії, а також міжнародних і неурядових організацій. Учасники розглядали статті, що стосувалися свободи думки, совісті й релігії, захисту дитини від зловживання з боку тих, кому доручено піклування про неї, і соціального забезпечення.

Бурхливу дискусію викликала ст. 8-біс (захист дитини від зловживання з боку тих, кому доручено піклування про неї). Зокрема, представниця США запропонувала ч. 2 статті 8-біс, що стосувалася процедур боротьби із жорстоким поведінням із дітьми, які держави могли б прийняти як захисні заходи (до речі, текст розроблено на основі її пропозиції 1983 р.), і заявила, що її делегація зацікавлена у встановленні співпраці судових та інших відповідних посадових осіб при вжитті заходів, спрямованих на протидію жорсткому поведінню з дітьми. Представник Української РСР, у свою чергу, не підтримав пропозицію США щодо зосередження уваги переважно на судових процедурах і каральних заходах. Він зазначив, що у разі невідкликання її українська делегація внесе поправку щодо захисних заходів, які мають передбачати ефективні процедури реалізації соціальних програм по догляду за дітьми, які потребують допомоги. Проте представниця США зазначила, що її пропозиція стосується не тільки судових і каральних заходів, оскільки вона включає всі запобіжні заходи, які запропонували представники неурядових організацій; вона також зазначила, що в її пропозиції нічого не передбачено або не сказано стосовно покарання, тобто це не той випадок, коли у процедурах запобігання жорсткому поведінню з дітьми у США перевага надавалася каральним або кримінальним заходам. Дискусія щодо ст. 8-біс зайшла в глухий кут. Щоправда, згодом проблема була вирішена шляхом неофіційних консультацій між Українською РСР, СРСР і США, в ході яких компромісна пропозиція була узгоджена і презентована групі представником Української РСР.

Як результат, робоча група у 1984 р. прийняла ст. 7-біс (свобода совісті, думки та релігії), 8-біс (захист дитини від зловживання з боку тих, кому доручено піклування про неї), 9 (ЗМІ) і 13 (соціальне забезпечення). Зокрема, під час дискусії в комісії ООН з прав людини [18] 8 березня 1984 р. представник Української РСР І. Хміль, презентуючи проєкт резолюції Комітету з прав людини E/CN.4/1984/L.68 «Питання про конвенцію про права дитини», зазначив, що робоча група провела велику роботу і досягла значних успіхів у підготовці важливого документа, який встановив би міжнародні стандарти, покликані сприяти благополуччю дитини. Проблема, на яку був спрямований проєкт резолюції E/CN.4/1984/L.68, полягала в тому, щоб прискорити завершення роботи над документом. Він висловив сподівання, що проєкт резолюції буде прийнятий консенсусом.

У 1985 р. [13] представники Австралії, Австрії, Алжиру, Аргентини, Бангладешу, Бельгії, Болівії, Болгарії, Бразилії, Габону, Гаїті, Гвінеї, Данії, Єгипту, Індії, Іраку, Іспанії, Італії, Канади, Китаю, Куби, Ліберії, Марокко, Мексики, НДР, Нідерландів, Нікарагуа, Нової Зеландії, Норвегії, Пакистану, Панами, Перу, Польщі, Святого Престолу, Сенегалу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Туреччини, Української РСР, Фінляндії, Франції, ФРН, Швейцарії, Швеції, Шрі-Ланки, Японії та міжнародних і неурядових організацій взяли участь у засіданнях робочої групи, на яких розглядалися питання прав дітей з інвалідністю, охорони здоров'я і доступу до послуг системи охорони здоров'я, рівня життя, освіти, цілей освіти, відпочинку, дозвілля, участі в культурному житті і заняття мистецтвом, а також захисту від економічної експлуатації.

Наріжним каменем дискусії у 1985 р. було питання освіти (ст. 15) та її безкоштовності. У даному випадку викликає інтерес міркування І. В. Волошиної [1, с. 160–161] щодо невідповідності сучасного українського законодавства у сфері освіти положенням Конвенції. Йдеться про відсутність зобов'язання держави вжити всіх необхідних заходів для: 1) забезпечення шкільної дисципліни методами, заснованими на повазі людської гідності дитини, і такими, які узгоджуються з положеннями Конвенції; 2) сприяння регулярному відвідуванню шкіл і зниженню кількості учнів, які залишили школу; 3) заохочення і розвитку міжнародного співробітництва з питань освіти, законодавчого визначення мети освіти, а саме її спрямування на виховання поваги до прав людини і принципів Статуту ООН, та принципу врахування думки дитини. Повністю погоджуємося з цією думкою і вважаємо за необхідне привести внутрішнє законодавство України у відповідність до положень Конвенції.

Наступною була дискусія щодо вищої освіти. Хоча деякі делегації висловилися проти будь-якого посилання на вищу освіту на тій підставі, що Конвенція стосується переважно

прав дитини, інші делегації наголошували на тому, що доступність дитини до вищої освіти також слід враховувати в Конвенції. У ході обговорення п. (с) ч. 1 ст. 15 представниця Канади, яку підтримала Австралія, наголосила на тому, що вона вважає за краще формулювати норму, спираючись на статтю 13, 2 (с) Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, таким чином: «Зробити вищу освіту однаково доступною для всіх на основі можливостей усіма відповідними засобами». Представник Української РСР запропонував додати до цієї пропозиції слова «і, зокрема, шляхом поступового запровадження безкоштовної освіти» або «наприклад, поступове запровадження безкоштовної освіти». Також жваве обговорення викликали положення щодо методів забезпечення дисципліни. Так, представник Української РСР за підтримки представника СРСР зазначив, що в багатьох країнах принизливі й жорстокі методи дисципліни все ще застосовуються до дітей. Представник Швеції наголосив, що це питання не обмежується лише школами, а також актуальне і в інших ситуаціях, про які йдеться в деяких статтях.

За результатами засідань робочої групи у 1985 р. були прийняті ст. 12-біс (охорона здоров'я і доступу до послуг системи охорони здоров'я), ст. 14–17 (рівень життя, освіта, цілі освіти, відпочинок, дозвілля, участь у культурному житті та заняття мистецтвом, захист від економічної експлуатації). Аналізуючи діяльність української делегації на засіданнях робочої групи у 1985 р., можна зробити висновок про достатньо активну її участь в обговоренні статей, внесення поправок і пропозицій.

Під час засідань комісії ООН з прав людини 12–14 березня 1985 р. [19] представник Української РСР Г. Лебакін зауважив, що як й інші перевірки з питання, представленого Комісії на її попередніх сесіях, проєкт резолюції, що розглядається, мав переважно процедурний характер. Це стосувалося тижневого засідання робочої групи відкритого типу до сорок другої сесії Комісії з метою завершення роботи над проєктом конвенції про права дитини. Це завдання було суттєвим, оскільки через 25 років після прийняття Декларації прав дитини становище дітей у багатьох частинах світу все ще залишалося далеким від задовільного, а міжнародна конвенція зробить важливий внесок у справу реального покращення становища дітей у всьому світі. Численні уряди та міжнародні, міжурядові й неурядові організації виявляли підвищений інтерес до такої конвенції. Також Г. Лебакін додав, що його делегація хотіла наголосити, що під час підготовки проєкту резолюції спонсори врахували певні процедурні й організаційні пропозиції, зроблені іншими делегаціями, головним чином щодо тривалості засідання робочої групи у 1986 р., але не вважали за необхідне зберегти пропозиції, що стосуються істотних питань, а саме становища дітей у всьому світі, оскільки вони змінили б суто процедурний характер тексту й ускладнили б прийняття рішення.

У засіданнях робочої групи у 1986 р. [14] взяли участь представники Австралії, Австрії, Алжиру, Аргентину, Бангладеш, Бельгії, Білоруської РСР, Болгарії, Бразилії, Венесуели, Данії, Ефіопії, Індії, Іраку, Канади, Китаю, Кіпру, Куби, Марокко, Мексики, НДР, Нідерландів, Нової Зеландії, Норвегії, Перу, Польщі, Святого Престолу, Сенегалу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Фінляндії, Франції, Швейцарії, Швеції, Шрі-Ланки, Японії та міжнародних й неурядових організацій.

На сесіях робочої групи у 1986 р. обговорювалися статті, присвячені позашлюбним дітям, возз'єднанню сім'ї та контактам із батьками, збереженню індивідуальності, неповноцінним дітям, охороні здоров'я й доступу до послуг системи охорони здоров'я, періодичному контролю стану дітей, над якими встановлено опіку, культурним, релігійним та мовним правам, захисту від економічної експлуатації, а також наркотичних і психотропних речовин, праву дитини на свободу спілкування з іншими, на мирні зібрання і захист законом від довільного і протиправного втручання в її особисте й сімейне життя, вторгнення в її житло або порушення таємниці листування, правам дитини, притягнутої до кримінальної відповідальності, становищу дітей під час збройних конфліктів, іншим положенням у законодавстві, які стосуються реалізації прав дитини.

Результатом тривалих дискусій у 1986 р. стало прийняття робочою групою ст. 9-біс (збереження індивідуальності), ст. 12-тер (періодичний контроль стану дітей, над якими

встановлено опіку), ст. 18 (захист від економічної експлуатації), ст. 18-біс (захист від наркотичних і психотропних речовин), ст. 19 (права дитини, притягнутої до кримінальної відповідальності), ст. 20 (становище дітей під час збройних конфліктів) та ст. 21 (інші положення у законодавстві, які стосуються реалізації прав дитини).

У 1987 р. [15] у засіданнях робочої групи взяли участь представники Австралії, Австрії, Алжиру, Аргентини, Бангладеш, Бельгії, Болгарії, Бразилії, Венесуели, Данії, Єменської Арабської Республіки, Індії, Іраку, Ісламської Республіки Іран, Італії, Канади, Китаю, Кіпру, Колумбії, НДР, Нідерландів, Нової Зеландії, Норвегії, Марокко, Мексики, Пакистану, Перу, Польщі, Святого Престолу, Сенегалу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Фінляндії, Франції, ФРН, Швейцарії, Швеції, Югославії, Японії та міжнародних і неурядових організацій. На них обговорювалися питання возз'єднання сім'ї й контакту з батьками, ЗМІ, особливого захисту дітей, що не мають батьків, охорони здоров'я й доступу до системи охорони здоров'я, цілей освіти, культурних, релігійних та мовних прав, захисту від сексуальної експлуатації, запобігання торгівлі дітьми та їх контрабанді, широкого інформування про принципи і положення Конвенції, обов'язків держав-учасниць охороняти сім'ю, яка є природним й основним осередком суспільства, свободи асоціацій та мирних зібрань, рівня життя, інших положень у законодавстві, спрямованих на покращення і забезпечення реалізації прав дитини, утворення комітету, доповідей держав-учасниць, захисту дітей під час збройних конфліктів.

Унаслідок тривалих дискусій на засіданнях робочої групи у 1987 р. прийнято ст. 6-біс – возз'єднання сім'ї та контакт з батьками (додаткові речення у ч. 1 та 2), п. (с) ст. 9 – ЗМІ, ст. 10 – особливий захист дітей, які не мають батьків (додаткове речення у ч. 2), ч. 3 ст. 12-біс – охорона здоров'я і доступ до системи охорони здоров'я, п. (с) ч. 1 ст. 16 – цілі освіти, 16-біс – культурні, мовні та релігійні права, 18-тер – захист від сексуальної експлуатації, 18-кватер – запобігання викраданню дітей, торгівлі дітьми та їх контрабанді, 18-квінто – захист від всіх інших форм експлуатації, 21-тер – широке інформування про принципи й положення Конвенції.

На сесії робочої групи у 1988 р. [16] взяли участь представники Австралії, Австрії, Алжиру, Аргентини, Бангладеш, Бельгії, Болгарії, Бразилії, Венесуели, Данії, Єгипту, Ємену, Зімбабве, Індії, Іраку, Іспанії, Італії, Йорданії, Канади, Кенії, Китаю, Кіпру, Колумбії, Куби, Марокко, Мексики, НДР, Нігерії, Нідерландів, Нової Зеландії, Норвегії, Пакистану, Перу, Польщі, Португалії, Святого Престолу, Сенегалу, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Фінляндії, Філіппін, Франції, ФРН, Чехословаччини, Швейцарії, Швеції, Югославії, Японії, а також представники міжнародних і неурядових організацій.

Упродовж 1988 р. обговорювалися положення преамбули і статті, присвячені прав дитини на життя, виживання і розвиток, управлінню й керівництву дитиною з боку батьків, громадянським і політичним правам, свободі совісті, думки й релігії, праву дитини на особисте, сімейне життя, недоторканність житла й таємницю кореспонденції, охороні здоров'я й доступу до системи охорони здоров'я, рівню життя, фізичному й психологічному відновленню, соціальній реінтеграції, захисту дітей під час збройних конфліктів, створенню комітету, доповідям держав-учасниць, методам роботи комітету, підписанню, ратифікації Конвенції, внесенню поправок, набрання законної сили, застереженням, денонсації, повідомленню на ім'я Генерального секретаря, автентичності текстів.

У 1988 р. знову відбулися дискусії з приводу утворення комітету для контролю за виконанням Конвенції, його складу й фінансування. Після тривалого обговорення члени групи погодилися з необхідністю створення Комітету з прав дитини, який складався б з 10 осіб. Учасники в цілому підтримали обрання членів комітету на строк 4 роки і продовження повноважень половини обраних членів через 2 роки. Щодо фінансування діяльності Комітету консенсусу досягнуто не було. Тому залишили обидва варіанти фінансування до перегляду на наступних стадіях: за рахунок бюджету ООН і фінансування діяльності комітету державами-учасниками.

Варто наголосити, що О. В. Темченко [2, с. 104], аналізуючи діяльність Комітету ООН з прав дитини, наголошує, що, навіть зважаючи на всі очевидні недоліки такого контролю, який не охоплює примусового компонента, слід високо оцінити контрольну діяльність Комітету, логічним продовженням і підсумком якої є формулювання зауважень і рекомендацій державі, яка подала звіт, для подальшого виконання Конвенції та протоколів до неї. І це дійсно так, адже всі країни – учасниці Конвенції, у тому числі й Україна, надають звіти щодо вжитих заходів для імплементації положень Конвенції, що у підсумку призводить до змін національних законодавств і їх узгодження з положеннями Конвенції.

Отже, на сесії робочої групи у 1988 р. були прийняті нова частина преамбули, ст. 1-біс (право на життя, виживання та розвиток дитини), 5-біс (управління й керівництво дитиною з боку батьків), 7-а (свобода висловлювати свої думки та свобода щодо інформації), 7-тер (свобода асоціації та мирних зібрань), 7-кватер (особисте життя, честь та репутація), 12-біс – охорона здоров'я та доступ до системи охорони здоров'я (переглянутий варіант), ч. 4 ст. 14 (рівень життя), ст. 18-сикст (фізичне та психологічне відновлення, соціальна реінтеграція), додаткове речення у ч. 2 ст. 20 (захист дітей під час збройних конфліктів), ст. 22–31 (створення Комітету, доповіді держав-учасниць, методи роботи Комітету, підписання, ратифікація, внесення поправок, набрання сили, застереження, денонсація, повідомлення на ім'я Генерального секретаря, автентичність текстів). Саме на цій сесії перше читання проєкту Конвенції було завершено та за підписом голови А. Лопатки робоча група направила лист на ім'я Генерального Секретаря з проханням зробити технічний огляд проєкту до 31 серпня 1988 р.

На сесії робочої групи у 1989 р. [17] взяли участь представники Австралії, Австрії, Алжиру, Анголи, Аргентини, Бангладешу, Бахреїну, Болгарії, Бразилії, Бельгії, Бутану, Венесуели, Гондурасу, Данії, Ефіопії, Єгипту, Ємену, Індії, Іраку, Ірландії, Іспанії, Італії, Йорданії, Канади, Китаю, Кіпру, Колумбії, Куби, Кувейту, Лівану, Лівійської Арабської Джамахіїрії, Мальти, Марокко, Мексики, Мозамбіку, НДР, Непалу, Нідерландів, Нікарагуа, Нової Зеландії, Норвегії, Оману, Пакистану, Панами, Перу, Польщі, Португалії, Румунії, Святого Престолу, Сенегалу, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, СРСР, США, Тунісу, Туреччини, Української РСР, Філіппін, Фінляндії, Франції, ФРН, Чехословаччини, Швейцарії, Швеції, Югославії, Японії, а також представники міжнародних і неурядових організацій.

Упродовж цього року відбулося друге читання проєкту Конвенції, а також змінено нумерацію статей проєкту за представленою делегацією Норвегії пропозицією. Додамо, що одним з дискусійних питань на сесіях робочої групи знову став вік дитини, з якого її можна залучати до військових дій. Деякі члени робочої групи наполягали на категоричній забороні залучення дітей молодше 15-річного віку до військових дій, незалежно від того, чи досягли вони повноліття, чи ні. Ці делегації також наголошували, що держави-учасниці повинні принаймні прагнути не допускати прямої участі в них осіб віком від 15 до 18 років. Це питання й сьогодні є нагальним і одним з широко обговорюваних у наукових колах. Наприклад, Н. М. Крестовська [5, с. 271] зазначає наступне: треба визнати, що особливий захист дітей міжнародним правом робить вербування дітей і використання їх у різного роду військових діях дуже привабливими для незаконних збройних формувань. Таким чином, вони можуть використовувати дітей у військових цілях за своїм бажанням через меншу відповідальність дітей-солдат у справах про полон і кримінальне провадження. Крім того, це ставить таких дітей у більшу небезпеку, ніж дорослих. До того ж існує певна прогалина в регулюванні відповідальності за злочини проти дітей за міжнародним кримінальним правом. Усі люди віком до 18 років мають право на захист від негативних наслідків збройного конфлікту, але вербування дітей у віці від 15 до 18 років і використання їх в активних бойових діях не кваліфікуються як військові злочини згідно з Римським статутом.

Висновки. Таким чином, процес розробки та прийняття Конвенції був тривалим та непростим. Майже щодо кожної статті відбувалися дебати, проте були певні питання, які ставали предметом палких дискусій не на одній сесії робочої групи. Дебати щодо деяких питань виникали не через незгоду із пропонованими концепціями, а саме через наявність

обмежених ресурсів у деяких країн для надання відповідних послуг безкоштовно (наприклад, це стосується освіти і прав дітей-інвалідів). І якщо деякі дискусійні питання вирішувалися завдяки віднайденню компромісу (зокрема, право на відпочинок), то окремі – шляхом замовчування дискусійного моменту в самому тексті Конвенції (наприклад, визначення нижньої межі, коли людина вважається дитиною). Як ми зазначили раніше [21, с. 124] дебати показали, що розбіжності між пропозиціями, висловленими різними націями, в кінцевому підсумку вирішувалися такими способами: використання неімперативної мови, щоб дозволити державам досягти балансу між бажаністю та доцільністю введення положень статей у свої правові системи, погодження з деякими пропозиціями в дусі компромісу і найрадикальніший шлях – залишення за собою право країни робити застереження щодо цих статей.

Що стосується участі делегації Української РСР у процесі розробки й прийняття Конвенції, то вона є своєрідною. З одного боку, бачимо участь представників делегації Української РСР у дискусіях, наведення аргументів на користь або заперечення обговорюваних положень, надання пропозиції із внесення певних поправок/доповнень до проекту Конвенції тощо. Проте, з іншого, беручи до уваги певну несамостійність делегації Української РСР не тільки під час обговорення проекту Конвенції, а й в цілому на міжнародній арені через залежність її діяльності від СРСР, – стверджувати про повноцінний самостійний внесок Української РСР у формування тексту Конвенції не вбачається за можливе.

Список використаних джерел:

1. Волошина І.В Конституційно-правовий статус дитини в Україні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.02. Київ, 2016. 237 с.
2. Темченко О.В. Соціальна функція української держави з забезпечення прав дітей : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01. Одеса, 2013. 247 с.
3. International year of the child A/RES/31/169 URL: <https://undocs.org/en/A/RES/31/169> (дата звернення: 28.04.2024).
4. Kilkelly U. Health and children's rights. *Routledge International Handbook of Children's Rights Studies*/ Ed. W. Vandenhoe, E. Desmet, D. Reynaert, S. Lembrechts. London: Routledge, 2015. P. 216-233.
5. Krestovska N. Children and the Armed Conflict in Eastern Ukraine. *The Use of Force against Ukraine and International Law*/ Ed. S. Sayapin, E. Tsybulenko. Hague: T.M.S. Asser Press, 2018. P. 261–276. https://doi.org/10.1007/978-94-6265-222-4_12.
6. Legislative history of the Convention on the Rights of the Child: in 2 vol. /OHCHR, The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Save the Children Sweden, 2007. Vol. I. 493 p. c. 31.
7. Report of the Working Group E/CN.4/L.1542 URL: <https://digitallibrary.un.org/record/12887?ln=en> (дата звернення: 28.04.2024).
8. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/L.1468 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/L.1468> (дата звернення: 28.04.2024).
9. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/L.1575 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/L.1575> (дата звернення: 28.04.2024).
10. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1982/L.41 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1982/L.41> (дата звернення: 28.04.2024).
11. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1983/62 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1983/62> (дата звернення: 28.04.2024).
12. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1984/71 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1984/71> (дата звернення: 28.04.2024).
13. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1985/64 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1985/64> (дата звернення: 28.04.2024).
14. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1986/39 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1986/39> (дата звернення: 28.04.2024).

15. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1987/25
URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1987/25> (дата звернення: 28.04.2024).
16. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1988/28
URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1988/28> (дата звернення: 28.04.2024).
17. Report of the working group on a draft convention the rights of the child E/CN.4/1989/48
URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1989/48> (дата звернення: 28.04.2024).
18. Summary records of the 46-th meeting E/CN.4/1984/SR.46 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1984/SR.46> (дата звернення: 28.04.2024).
19. Summary records of the 57-th meeting E/CN.4/1985/SR.57 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1985/SR.57> (дата звернення: 28.04.2024).
20. Question of a convention on the rights of the child E/CN.4/1324 URL: <https://undocs.org/E/CN.4/1324> (дата звернення: 28.04.2024).
21. Omarova A., Vlasenko S. International Standards of Juvenile Justice: Its Creation and Impact on Ukrainian Legislation. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. Vol. 1(13). PP. 116–126. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.1-n000101>

